

Anu Suoranta (2009): Halvennettu työ. Vastapaino

Suoranta analysoi työnteon säätelyä ja hallintaa aikana ennen työehtosopimuksia. Hänen tarkastelunsa keskeisenä kohteena ovat 1920- ja 30-luvun naisten työsuhteet. Tällä tarkastelulla hän avaa ikkunan myös nykyiseen, epävarmaan työelämään. Hän osoittaa, että työelämä, jossa säännöllinen työsuhde, työaika, loma ja palkka ovat kyseenalaistuneet, voidaan tunnistaa työnteon tavoiksi jo 1920- ja 1930 -luvuilla. Suoranta esittää, että nykyisen 2000-luvun kontekstissa näkyviin tulleen turvaton työn katoaminen mahdollistaa epävarmuuden elementtien tunnistamisen myös aiemmassa työelämässä.

Samalla Suoranta kyseenalaistaa tutkimuksellinen otteen, jossa on keskitytty esittelemään ammattiyhdistysliikkeen voittoja ja saavutuksia miesvaltaisilla aloilla ja unohdettu epävarmassa asemassa työskennelleet naiset. Suoranta tarkastelee epätyypillisen työnteon tavan kärjistämää matalapalkkaongelmaa, jolloin työteko ei automaattisesti suojannut työtä tekeviä naisia köyhyydeltä.

Tutkimuskysymykset

Suoranta etsii niitä työnteon säätelyn ja hallinnan tapoja, joilla tekstiiliteollisuustyön arkea hallittiin ja keskeisenä tutkimuskohteena hänellä ovat kollektiivisesti säännellyn, mutta yksilöllisen työsuhteen käytännöt. Suoranta kysyy, miten tekstiilialan naistyöntekijöiden työmarkkina-asema ja palkka määrittyivät? Miksi ammattiyhdistysliikettä ei ole vaatinut naisille suurempia korotuksia kuin miehille, jotta palkkatasa-arvo saavutettaisiin. Suorannan tutkimushypoteesi tässä väitöstutkimuksessa on, että työmarkkinoiden muokkaaminen sukupuolen mukaan oli ja on osa hierarkisoituneen palkkatyöyhteiskunnan tietoista tekemistä ja ylläpitoa.

Katkotyötä

Suoranta erottaa neljä normaalityöstä poikkeavaa työsuhteiden tyyppiä: pysyvä, lyhyt, säännöllisen epäsäännöllinen (katkoja paljon) ja satunnainen. Tässä luokittelussa hän lähtee siitä, että matalapalkkaisella teollisuusalalla työskentelevien työntekijöiden toimeentulossa on oleellista vakaus ja sen perustaksi voidaan katsoa työsuhteen kiinteys. Kiinteiden tai haurauden kriteeriksi hän määrittää työsuhteen jatkuvuuden viikkotasolla tarkasteltuna: mikäli työntekijä on työskennellyt viikoittain edes joitakin työpäiviä, jatkuvuuden kriteeri täyttyy.

Tutkimuskohteena olleen Littoisten tehtaan kerttaajien ja kutojien työsuhteista vain alle neljännes oli niin sanotusti pysyviä, joskaan ei kokoaikaisia. Loput olivat tavalla tai toisella määräaikaisia. Lisäksi palkka vaihteli paitsi sukupuolen mukaan, myös aloittain ja työntekijäryhmittäin.

Naiset töihin

Luvussa naiset töihin Suoranta käsittelee teollistumista ja sen antamaa sysäystä palkkatyöläistymiseen. Tehdastyöläisyydessä lyhytjänteinen tarve- ja tehtäväorientaatio pyrittiin korvaamaan palkkatyöläisen kurinalaisuudella ja aikaetiikalla. Tavoitteena oli, että työntekijä ei asunut työpaikallaan, työaika oli määritelty tunneissa ja palkka maksettiin pääsääntöisesti rahana. Suoranta esittää, että toinen maailmansota ei merkittävästi vaikuttanut suomalaisten naisten työllistymiseen, vaan naistyö oli välttämättömyys, vaikka se määriteltiinkin joustavaksi ja miestyövoimaa halvemmaksi. Yritysten näkökulmasta halpa naistyö oli taloudellisesti kelpo vaihtoehto, etenkin lama-aikana 1930-luvulla naisia palkattiin jopa miesten tilalle. Suoranta kuvaa, kuinka ammattiyhdistysliikettä ei ole vaatinut samanarvoisuuden toteuttamista kovin pontevasti. Suomessa sukupuolten mukaisen erottaminen on edelleen poikkeuksellisen voimakasta. Suoranta piirtää kuvaa työmarkkinasuhteista, joissa sukupuolten palkkahierarkia oli vakaa ja toistuva elementti: korkeimmat palkat miehille ja matalimmat naisille.

Työnantajat välttelivät työehtosopimusten tekemistä, koska siten ne saattoivat pitkälle määrittää yksipuolisesti palkka- ja työsuhteiden ehtoja. Suoranta kuitenkin arvioi sopimuksia tai sopimuksettomuutta yhtenä naisten palkkaukseen vaikuttavana tekijänä. Hän esittää, että sopimisella naisten palkka sidottiin miesten palkkoihin siten, että ne eivät voineen vapaasti nousta, vaan seurata miespalkkaa vähän matkan päästä.

Suorituspalkkaus

Suoranta toteaa, että yksilöllistä vastuuta, työsuoritusta ja tehokkuutta korostava kulttuuri valtasi 1920- ja 30-luvun yritysmaailman ajattelu ja toimintakäytännöt ja hinnat ja palkat haluttiin kuriin kansallisen edun hengessä. Samalla myös työntekijän kontrolli kasvoi ja työntekijä jäi työelämän pelikentälle yksin suorituksensa ja kysynnän vaihteluiden kanssa. Katkot työsuhteiden välillä, esimerkiksi äitiys- ja sairauslomat, olivat työntekijän omavastuu-aikaa.

län ja kokemuksen karttumisen ei tekstiiliteollisuudessa tarkoittanut työtehtävien ja palkkauksen nousujohteisuutta. Päinvastoin Suoranta osoittaa ikäyrjinnän olleen pysyvä ilmiö niin 1700-, 1800- kuin 1900-luvuillakin: 40-täyttäneistä naisista pyrittiin eroon, koska he eivät olleet työnantajan kannalta mieluisia eli nuoria, nöyriä, järjestäytymättömiä ja halpoja.

Suoranta toteaa myös, että työntekijöitä hallitsi vähintään kaksi aikakäsitystä: työssä työaika ja muualla elämässä agraarisuudesta kumpuava laahaava aika, joka sieti pitkiäkin katkoksia työnteossa ja ansiotulossa. Tuolloin työntekoon ei ehkä sisällynyt etenemisen ajatusta. Tämä mahdollisti työntekijälle tyydytyksen siitä, että oli hyvä ja onnistui työssään ilman jatkuvaa tarvetta pyrkiä seuraavaan uravaiheeseen. Työnantajat toki pyrkivät käyttämään palkkaamiensa työntekijöiden aikaa mahdollisimman tarkasti työntekoon eikä lörpöttely tai muu vuorovaikutus ollut sallittua. Tätä lörpöttelyä estettiin muun muassa erottamalla työntekijät toisistaan ruutusijoittelun avulla.

Ajan hinta

Työhön käytetty aika, siitä maksettu tai ansaittu palkka sekä niiden välinen suhde ovat keskeisiä toiminnan motivoijia kaikille työelämän osapuolille. Suoranta kuvaa, kuinka kahdeksan tunnin normista työnteon arkeen saattoi erityisesti naispalkkatyöntekijöillä olla varsin pitkä matka. Laman vuosina yritykset supistivat tuotantoa, vähensivät työvoimaa ja teettivät lyhennettyä työvoimaa; hyvinä aikoina työtä teetettiin pitkiä päiviä. Väillä työntekijät siis tekivät pitkää päivää, väliin vajaata työaikaa ja väliin he olivat omakustanteisella odotusajalla. Työnteko oli episodimaista, ennakoimatonta ja täynnä työntekijän joustoja. Myös ansiot olivat ennakoimattomia ja silti työssäkäyvät naiset elättivät niillä perhettä tai muita sukulaisia.

Valtiovallalla oli vaikeuksia tunnistaa vajaan työn aiheuttamaa osittaista työttömyyttä. Suoranta toteaa, että 2000-luvun patkätyökeskustelussa työelämää ja toimeentuloa kuvaava käsitteistö ja ajattelutavat ovat tulleet kiistanalaisiksi samalla tavalla kuin maailmansotien välisenä aikana. Tuolloin naisten tekemä työ kokopäiväisenä ja uran kestoisena osoittautui horjuvaksi. Suoranta kysyykin, onko työn järjestämisen tavan keskeinen ehto naisten tekemä, suhdanteisiin mukautuva ja monin verroin halvennettu työ.

Työvoima, kasvu ja sukupuoli

Moderni yhteiskunta on edellyttänyt kolmea suurta sopimusta: sopimusta palkkatyöstä, sukupuolten välisistä suhteista ja kansalaisoikeuksista. Nämä yhteiskuntasopimukset eivät ole ikuisia, vaan niitä muokataan ja muutetaan. Sopimukseen palkkatyöstä vaikuttavat keskeisesti käsityksen sukupuolten työnjaosta ja sen arvosta. Suoranta kirjoittaa, että sukupuolisopimukseen on 1960-luvulle asti ollut sisäänrakennettuna ajatus, että sukupuoli on peruste maksaa naisille pienempää palkkaa. Naisten työssäkäynnin yleistymiseen liittyvät yhteiskunnalliset arvojärjestykset, sukupuolisopimus, työtehtävien ja työsuhteen ehtojen muokkaaminen sukupuolen mukaan olivat osa hierarkisoituneen palkkatyöyhteiskunnan tietoista tekemistä ja Suoranta toteaa, että sukupuolen mukaan jakautuneen ammatillisen ja palkallisen segregaaation voi katsoa syntyneen Suomessa jo teollistumisen ja markkinayhteiskunnan syntyessä. Suoranta lainaa Merja Kinnusta ja Päivi Korvajärveä ja toteaa, että vaikka miesten ja naisten työt ovat eriytyneet, ei niistä loogisesti seuraa, että toiset työt olisivat parempia ja paremmin palkattuja kuin toiset. Kyse on määrittelyistä ja arvostuksista, joita työmarkkinaosapuolet tekevät.

Tulevaisuus oli ennen meitä?

Lopuksi Suoranta toteaa, että nykyinen katkonaisten työsuhteiden yleisyys ja työn tarjonnan ja tekemisen tapa, jolla hankitut ansiot eivät työtä tekevillä köyhillä riitä elämiseen, eivät näyttäydy uusina, vaan kenties paremminkin naisten osalta toistuvana työsuhteiden ja työn tekemisen tapana.

Kirjaa referoi Sikke Leinikki